

№27 (2018) стор. 80-91

The National Academy of Fine Arts and Architecture

Ukrainian Academy of Fine Art. Research and Methodology Papers

ISSN 2411-3034

Website: <http://naoma-science.kiev.ua/>

УДК 728.5 (474-25) «18/19»

ORCID 0000-0002-8412-9017

DOI: <https://doi.org/10.33838/naoma.27.2018.80-91>

Тарас Ширяєв

старший викладач НАОМА,

кандидат архітектури

shiryaev.tv@yandex.ua

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ КИЇВСЬКИХ ГОТЕЛІВ ПІДВИЩЕНОГО КОМФОРТУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Анотація. В статті розглянуто період становлення готельного господарства Києва. На основі комплексного аналізу виокремлені готелі підвищеного комфорту ХІХ – початку ХХ ст. та вибудовано структуру їхнього визначення. Підсумком дослідження є зведений загальний список київських готелів підвищеного комфорту зазначеного історичного періоду.

Ключові слова: Київ, готель підвищеного комфорту, методи визначення, міське готельне господарство, класифікація, ресторан.

МЕТОДЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ И КЛАССИФИКАЦИИ КИЕВСКИХ ГОСТИНИЦ ПОВЫШЕННОГО КОМФОРТА ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ ХІХ – НАЧАЛА ХХ В.

Тарас Ширяєв

Аннотація. В статье рассмотрен период становления гостиничного хозяйства Киева. На основе комплексного анализа выделены гостиницы повышенного комфорта и выстроена структура их определения. Итогом исследования может служить сводный список киевских гостиниц повышенного комфорта указанного исторического периода.

Ключевые слова: Киев, гостиница повышенного комфорта, методы определения, городское гостиничное хозяйство, классификация, ресторан.

METHOD OF DETERMINATION AND CLASSIFICATION KIEV HOTELS OF HIGH COMFORT IN THE SECOND HALF OF THE XIX – EARLY XX CENTURIES.

Taras Shyriaiev

Abstract. Hotels of high comfort in the nineteenth century formed a separate class among the entrepreneurs of the hotel business in Kiev and served the most prosperous strata of the population and foreign tourists. The conducted research revealed a lot of contradictions and inaccurate information in available sources, therefore, it prompted the creation of a more advanced algorithm for determining the comfort level of Kyiv hotels, taking into account as many components as possible. The analysis included not only the information from the literature published before 1917, but also the natural survey of preserved buildings, the study of the existing stock of archival materials, and also take into account the specific architectural and planning features that are characteristic for institutions of the appropriate level of comfort.

The structure of the definition of Kyiv hotels of high comfort was formed from the following components: the analysis of available sources of information, the analysis of administrative and regulatory requirements and architectural and planning indicators.

Due to the classification analysis, the object of study - hotels of high comfort, as a separate class of enterprises of the hotel business of the city - was clearly defined. The presented classification differentiations helped to find additional signs that allowed to distinguish this class of hotels from other establishments more qualitatively and prove that Kyiv hotels of high comfort on many of its indicators inferior not only to similar Western European hotels, but even to some Kharkiv and Odessa hotels.

Hotels were organized according to the four categories of comfort, which for the sake of ease of perception were identified by the modern international system, as well as hotels were determined that compensated their disadvantages in servicing and general comfort by other structural components.

Key words: *Kyiv, hotel of high comfort, method of determination, city hotel industry, classification, restaurant.*

Постановка проблеми. Готелі підвищеного комфорту завжди посідали виняткове місце в готельній ієрархії та були рушійною силою світового готельного бізнесу. Їхня кількісна присутність у класифікаційній структурі готельного господарства наявно визначає рівень «цивілізованості» та модерновості не тільки міста, а й країни в цілому. Адже спроможність приймати та обслуговувати найбільш заможну та вибагливу публіку на найвищому рівні, забезпечувати її належним комфортом та рівнем сервісу свідчать про відповідний туристичний, культурний та економічний потенціал регіону.

Важливим питанням у процесі формування диференціації міського готельного господарства за якістю надаваних послуг є визначення наявної відповідності означеному рівню комфорту. Особливо актуально ця проблема постала у Києві ще в другій половині XIX ст., коли при стрімкому кількісному зростанні міських готелів, відсутність єдиної нормативної бази призводила до значних маніпуляцій та зловживань в царині стандартизації за рівнем комфорту та обслуговування.

Зважаючи на те, що за даною тематикою не існує жодного наукового дослідження чи фахового видання, особливу цінність представляє робота, в якій на основі комплексного аналізу багатьох складових створюється алгоритм визначення та виокремлення предмета дослідження із загальної структури міського готельного господарства Києва другої половини XIX – початку XX ст.

Актуальність дослідження полягає у дослідженні теми, яка дотепер не ставала предметом наукового аналізу та залишається невивченою ланкою у ланцюгу еволюційного розвитку готельного

господарства Києва XIX – початку XX ст.

Мета дослідження. Визначити кількісний та якісний склад київських готелів підвищеного комфорту XIX – початку XX ст. Розробити алгоритм визначення та виокремлення готелів підвищеного комфорту із загальної структури міського готельного господарства цього історичного періоду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кількість наукових робіт за напрямом практичних методик проектування готелів постійно зростає в той же час сегмент аналізу архітектурно-історичної складової залишається малодослідженим. Серед наукових праць, які присвячені проблемам методики проектування, реконструкції та розміщенню готелів в історичній забудові центральних районів міста, слід зазначити дисертаційні роботи О. Рогожнікової та Н. Мержівської.

Безпосередньо питання класифікації за рівнем комфорту сучасних готелів було розглянуто в наступних дослідженнях та публікаціях О. Рогожнікової, О. Ольхової, Ю. Лисенкої, а також в публікації «Класифікація готелів за міждержавним стандартом туристично-екскурсійного обслуговування».

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Подана стаття є складовою частиною досліджень, що проводяться в рамках науково-дослідницької тематики кафедри архітектурного проектування Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ) та відповідає завданням національної політики збереження та охорони культурної спадщини, а саме – основним положенням Закону України «Про охорону культурної спадщини № 1805 – III від 8 червня 2000 р.

Новизна та зазначення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Наукове дослідження присвячено темі, яка на сьогодні ще ніколи не була предметом розгляду у наукових працях та публікаціях. Вперше проаналізовано наявний історичний матеріал в рамках відтворення цілісної картини формування методики визначення київських готелів підвищеного комфорту другої половини XIX – початку XX ст. На основі історичних джерел інформації було виправлено деякі хибні твердження та припущення, які спотворювали справжній історичний контекст. Вперше складено загальний зведений реєстр готелів підвищеного комфорту та визначено особливості формування київського ринку готелів підвищеного комфорту.

Методологічне або загальнонаукове значення авторських розробок. У даній публікації сформульована методична основа визначення та виокремлення готелів підвищеного комфорту серед інших київських готелів. На тлі доволі обмеженої кількості наявного інформаційного матеріалу, відзначено необхідність у подальшій дослідницькій роботі над даною тематикою, а також важливість опублікування нових документальних підтверджень, які б дозволили більш детально вивчати та аналізувати, цей поки що маловідомий історичний період в архітектурі міста Києва.

Виклад основного матеріалу. Однією з головних особливостей еволюції готельного господарства Києва другої половини XIX ст. стало різке зростання кількісної складової готельного фонду міста. За майже сорок років загальна кількість готелів збільшилася у шість разів – з 16 у 1861 році до 109 у 1899-му. Однак, не зважаючи на такий стрімкий розвиток подій, якісні показники обслуговування подорожніх, рівень комфорту та осучаснення київських готелів змінювалися не настільки швидко, що призводило до значного викривлення реального стану речей у готельному господарстві Києва, зокрема, в класифікаційних списках, що існували на той час.

Особливо цей процес осучаснення був важливий для окремої категорії готельного господарства міста – готелів підвищеного комфорту, закладів що повинні були приймати найбільш вибагливу і заможну публіку та іноземних туристів, звиклих до певного стандарту обслуговування. Потрапляння до цієї категорії автоматично підвищувало рівень рентабельно-

сті готелю і статус його соціального значення в житті міста. Готелі, що по праву заслуговували на почесне звання «першокласний», могли бути з упевненістю прирівняні до їхніх західноєвропейських аналогів.

Попри шалену конкуренцію на ринку готельних послуг, закладів, які б могли запропонувати належний рівень комфорту, у Києві було обмаль. Все частіше почали з'являтися готелі, які не тільки не відповідали заявленому на папері рівню комфорту, а й відкрито вдавалися до обману та фальсифікацій заради отримання додаткових фінансових надходжень, адже вартість послуг та обслуговування в готелях підвищеного комфорту була на порядок вища, ніж в інших. Це вкрай ускладнювало дослідницьку роботу в царині розуміння неупередженого класифікаційного розподілу за рівнем комфорту та якістю послуг, що надавалися, серед київських готелів другої половини XIX – початку XX ст. Тому з часом постала нагальна необхідність у проведенні об'єктивного аналізу визначення та виокремлення із загальної кількості готельного господарства міста закладів з підвищеним рівнем комфорту, які знаходилися на найвищому щаблі у готельній ієрархії міста та формували окремий клас елітних закладів київського міського готельного господарства.

Детальніше питання загального формування системи класифікації готельного господарства міста Києва у другій половині XIX – на початку XX ст. за рівнем комфорту було розглянуто у статті Т. Ширяєва «Тенденції формування системи класифікації київських готелів XIX – початку XX ст. за рівнем комфорту».

Інформація, яка надходила з друкованих видань XIX ст. (газет, журналів, путівників та довідкових видань), вимагала додаткового вивчення, адже постійно траплялися випадки, коли один і той самий готель потрапляв водночас до різних класифікаційних списків, залежно від бажання головного редактора.

Такий суперечливий підхід при визначенні саме готелів підвищеного комфорту спонукав до створення більш розширеного алгоритму класифікації, який би включав додаткові, раніше не враховані показники, що допомагали визначити найбільш імовірний стан речей в міському готельному господарстві Києва другої половини XIX – початку XX ст. Основа методики визначення базувалася на наступних трьох головних складових (іл. 1):

- за аналізом наявних джерел інформації;
- за аналізом адміністративно-нормативних вимог до київських готелів XIX – початку XX ст.;
- за архітектурно-планувальними особливостями.

Система класифікації формувалася з урахуванням особливостей архітектурно-планувальної структури готелів (на основі архітектурно-типологічних матеріалів XIX – початку XX ст.), натурних обстежень забудови, що збереглися, з першоджерел (друковані видання XIX – початку XX ст.) та досліджень архівних матеріалів і проектної документації.

Аналіз наявних джерел інформації було побудовано на основі вивчення близько 60 друкованих видань (пугівники, довідники, періодичні видання, публіцистична література), що містили інформацію, за якою склалися класифікаційні списки готельного господарства Києва другої половини XIX – початку XX ст. Хоча, як було зазначено вище, до інформації, що була викладена на їхніх шпальтах, треба ставитися з великою долею скептицизму, проте без сумніву, вони є основоположними джерелами інформації у визначенні перших спроб структуризації міського готельного господарства за рівнем комфорту та визначенням предмета дослідження.

Головним критерієм для такого класифікаційного відбору слугувала цінова політика київських готелів: чим вище ціна номерного фонду та обслуговування у ресторані готелю, тим кращим він мав би бути. Саме на основі даного принципу була сформована перша, доволі примітивна класифікація згадуваних готелів другої половини XIX ст., яка складалася з двох наступних позицій: за призначенням (іл. 2–4) та за умовним рівнем комфорту.

Адміністративно-нормативні вимоги будувалися на вивченні нормативно-правової бази, що існувала в XIX ст. та на яку спиралася місцева влада для контролю над готельним господарством Києва. Адміністративно-нормативні вимоги для безпечного функціонування та контролю київських готелів XIX ст. склалися з дотримання певної кількості нормативних і фіскальних документів.

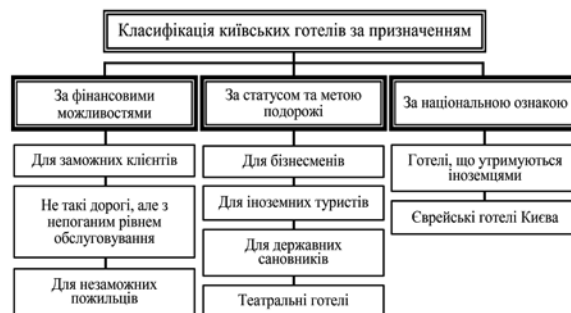
Виконання вимог нормативної бази дозволяло отримати дозвіл на відкриття та, при нагоді, пролонгацію ліцензії для готелю і складалася з наступних постанов: «Обов’язкові правила та постанови з утримання готелів і мебльованих кімнат», «Свідоцтво на утримання готелів», «Збірник будівельних постанов

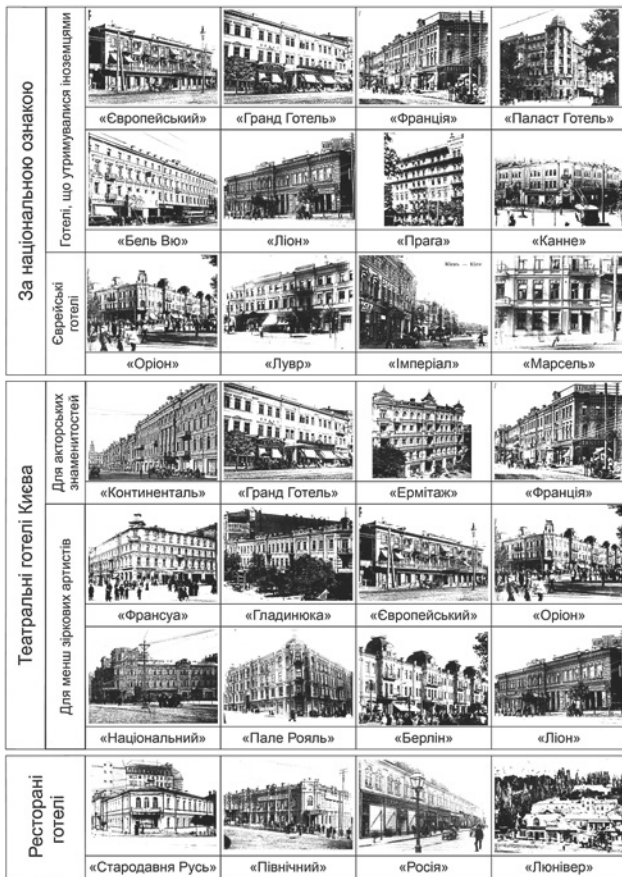
Іл. 1. Структура визначення київських готелів підвищеного комфорту XIX – початку XX ст.

для міста Києва», «Обов’язкові правила для утримувачів готелів і ресторанів», «Звід обов’язкових для мешканців Києва постанов з міського громадського управління», «Обов’язкові санітарні постанови для готелів та мебльованих кімнат», «Постанова про готелі та мебльовані кімнати» тощо.

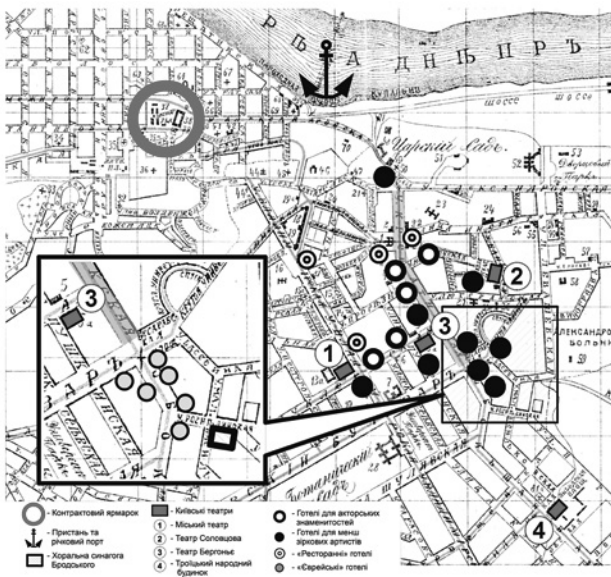
Фіскальні документи дозволяли владі контролювати ставки податків і зборів, які платили готелі до місцевого бюджету та державної скарбниці. Нарахування цих платежів здійснювалося відповідно до категорії закладу, яку вказували власники при отриманні ліцензії на експлуатацію. Всі міські готелі були класифіковані за трьома розрядами, з доволі чіткими

Іл. 2. Класифікація київських готелів XIX – початку XX ст. за призначенням (за першоджерелами інформації)

Іл. 3. Приклади київських готелів, систематизованих за призначенням

Іл. 4. Розташування на мапі Києва готелів за їхнім призначенням станом на початок ХХ ст.

межами визначення, за якими були закріплені фіксовані суми податкових відрахувань. Недотримання чи фальсифікація даних трактувалися як фінансові правопорушення та обкладалися чималим штрафом, а в особливих випадках – і тюремним ув'язненням для власників чи утримувачів готелів. До документів, які регламентували ці питання, можна віднести: «Акциз з трактирних закладів на користь казни та міських доходів», «Розкладка оціночного збору», «Щорічний податок на готелі, мебльовані кімнати і ресторани», «Розкладка з точним зазначенням усіх відповідних у місті Києві трактирних закладів та з поясненням: кому вони належать і скільки саме з кожного слід стягувати акцизу до міського доходу і скарбниці».

Аналіз архітектурно-планувальних особливостей базувався на вивченні проектною документації та інших історичних посилань, що збереглися в архівах Києва. Головним чином вони допомагали визначити рівень комфорту за певними планувальними ознаками, до яких належали: наявність закладів громадського харчування та номерний фонд підвищеного комфорту – обов'язкові атрибути першокласних готелів міста. Також ці типологічні вимоги змогли структурувати й інші готелі, які мали б сертифікуватися не нижче трьох зірок за сучасною системою визначення.

Наприклад, київські готелі підвищеного комфорту кінця ХІХ – початку ХХ ст. обов'язково повинні були мати гарний ресторан (іл. 5) з індивідуальною системою обслуговування а la carte, вибором страв з декількох національних кухонь, власним винним льохом, а також кухнею, якою керував знаний шеф-кухар. Номерний фонд складався з три-чотирикімнатних апартаментів (іл. 6), передбачалася також трансформаційна можливість створення їх внаслідок об'єднання двох чи більше номерів в один великий, а також наявністю у складі номерного фонду індивідуальних ванних кімнат при окремих великих номерах.

Для готелів з меншим рівнем комфорту мали бути притаманні наступні складові: заклади громадського харчування нижчого рівня обслуговування (ресторації, кафе, кухмістерські та інші) з обмеженим меню та загальними обідами; номерний фонд міг складатися переважно з однокімнатних одно- і двомісних номерів і мати лише декілька номерів збільшеної площі (двокімнатних «люкс» та

однокімнатних двомісних номерів) (іл. 7).

Визначення київських готелів підвищеного комфорту в інформаційних джерелах другої половини XIX – початку XX ст. формулювалося наступним чином.

Готелі, в яких можна мати й окремі номери та цілі сімейні апартаменти. Готелі цієї категорії дорогі, але комфортабельні та розташовані у центральній частині міста. Більшість першокласних готелів знаходяться на Хрещатику, мають комісіонерів на вокзалі, комфортне та розкішне умеблювання, гарну прислугу, екіпажі, телефони і ванни у номерах. Обов'язково при готелі мав бути першокласний ресторан. Такі готелі обирали заможні люди, які прагнули гамірного, галасливого життя (Ящевський 264).

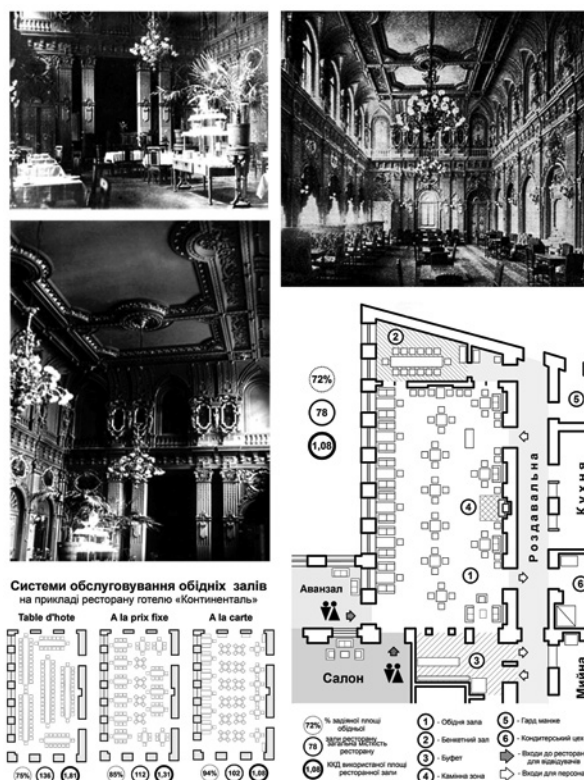
Ще один важливим критерієм оцінки комфортності закладу слугувала вартість проживання у ньому:

Доводиться керуватися доволі грубими критеріями, але які найбільше піддаються обліку – це висотою цін, з якою у більшості випадків і пов'язані комфортабельне устаткування, розміри, розташування та зручності готелю. (Справочник 185)

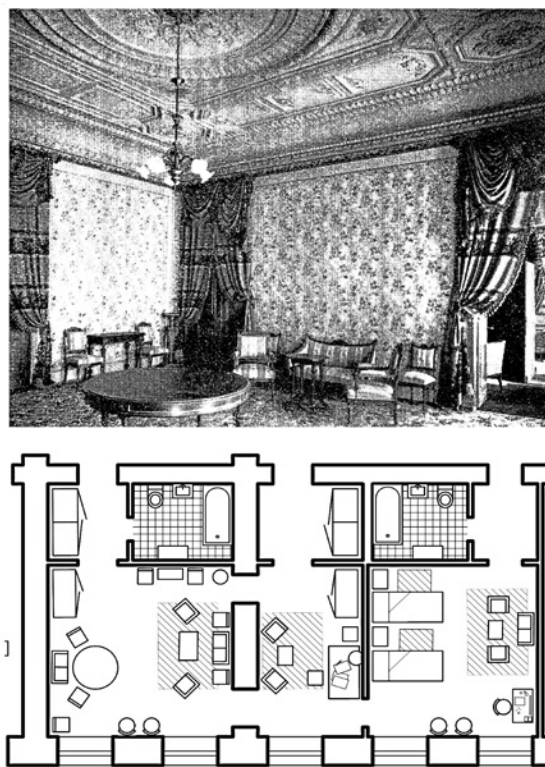
Базуючись на цих даних, класифікаційне визначення на базі вартісних показників київських готелів початку XX ст. виглядало наступним чином: для першокласних – «найбільшим комфортом та зручністю виділяються», для другокласних – «не поступаються в зручності, але трохи дешевше», для готелів третього розряду та мебльованих кімнат – «більш дешеві, але не менш комфортабельні», «зовсім дешево можна влаштуватися» (Справочник 185).

У цей час також поступово сформувався й більш-менш стабільний перелік готелів підвищеного комфорту, який складався виключно з першокласних та другокласних готелів міста. Як вже зазначалося вище, для входження в цей перелік вони обов'язково повинні були мати у своєму складі гарний ресторан та комфортабельний номерний фонд, який складався, як мінімум, з трьох типів номерів.

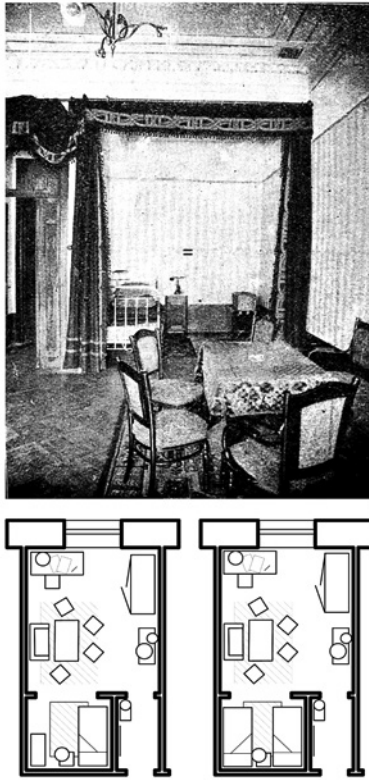
Працюючи з джерелами інформації XIX – початку XX ст., дослідники зауважили на одну характерну особливість – велику кількість протилежних відомостей, які фігурували в довідковій літературі того часу. Зокрема, в готельному господарстві Києва це проявлялося у тому, що деякі готелі, не маючи чітких критеріїв визначення рівня їхнього комфорту, постійно переміщувалися з однієї категорії до

Іл. 5. Приклад організації першокласного ресторану при готелі «Континенталь» (архів автора)

Іл. 6. Апартаменти в готелі «Континенталь» (архів автора)

Іл. 7. Однокімнатний номер з альковом в готелі «Паласт-Готель» (архів автора)

Іл. 8. «Готель Прага». Арх. О. Я. Шіле. 1913 р. (Фото 1933 р. з фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного)

іншої за бажанням головного редактора видання, що значним чином ускладнювало аналітичну роботу над даною темою. Тому для об'єктивного аналізу та детальнішого визначення було введено проміжні позиції: 4+ та 4-, що дозволило виокремити такі «блукуючі» готелі в додаткові підкласи, які не підпорядковувалися вже означеним формулюванням.

Таким чином, на початку ХХ ст. готелі, які можна було за усіма складовими віднести до категорії підвищеного комфорту, розподілялися на чотири рівні: 5*, 4+*, 4* та 4-*.

Найбільш стабільною та чітко визначеною виявилася позиція п'ятизіркових київських готелів, до якої входили: «Європейський», «Гранд-Готель» та «Континенталь». Ці готелі відповідали усім вимогам вищого класу обслуговування навіть за європейськими стандартами, у своєму складі мали всю необхідну інфраструктуру, найкращі у Києві ресторани, найвищий рівень комфорту та обслуговування. Вони завжди та в усіх без винятку наявних джерелах інформації кваліфікувалися як першокласні (п'ятизіркові).

Категорія 4+ була сформована, головним чином, з готелів, які в різні часи тимчасово перебували в розряді першокласних, але внаслідок різних причин не змогли там утриматися й змінили свій статус пониженням у класі. Серед них: «Савой Готель», «Франція» «Гладилюка» та «Франсуа». До зазначеної категорії належали й новозбудовані готелі, які з'явилися у Києві в період між 1912 і 1914 роками та були зведені за більш сучасними готельними стандартами – «Паласт Готель» і «Прага».

Усі ці заклади, хоча й мали всю необхідну інфраструктуру, однак за деякими додатковими критеріями все ж таки не могли бути зараховані до першокласних. Наприклад, «Савой Готель» та «Франція» з часом втратили необхідний рівень комфорту свого номерного фонду. Їхні нові власники не змогли чи не захотіли його модернізувати та підтримувати на належному рівні.

Готель «Прага» (іл. 8), попри якісний, новий номерний фонд мав проблеми з ресторанним блоком, оскільки в наявності був лише невеличкий ресторан (радіше кафе), клас якого зовсім не відповідав вимогам першокласних готелів. Однак цей недолік власник готелю В. Вондрак компенсував тим, що влаштував на даху готелю літній ресторан, з тераси якого відкривалися найкращі в Києві краєвиди старого міста. І хоча

цей заклад працював лише у теплу пору року, він став однією з принад міста та привертав неабияку увагу до самого ресторану, зробивши йому дуже гарну рекламу. Вондрак дуже вдало скористався таким цікавим та не стандартним для Києва функціонально-експлуатаційним розташуванням готельного ресторану і домігся, щоб цей красвид включили до серії київських подарункових та поштових листівок (іл. 9).

Цікава ситуація виникла і з іншим київським готелем – «Паласт Готелем», побудованим у 1912 році на розі Бібіковського бульвару (нині бул. Тараса Шевченка) та вул. Пушкінської, арх. Мінкус А. та Труп'янський Ф. (іл. 10). У 1912–1917 рр. він мав найбільшу поверховість – 7 поверхів – та найбільшу місткість з числа київських готелів (160 номерів), а також сучасне устаткування та обладнання (три ліфти, великий ресторан на 1000 відвідувачів, центральне опалення, система центрального пиловидалення, найбільш осучаснений номерний фонд тощо). Однак, не зважаючи на таку гідну інфраструктуру, «Паласт Готель» лише одного разу фігурував у списках п'ятизіркових, постійно опиняючись серед нижчих за класом чотиризіркових київських готелів. Цей факт змусив скоригувати дані, однак цілком зрозуміло, що і серед чотиризіркових він не міг перебувати, тому й отримав додаткові преференції за сучасний рівень устаткування та обслуговування, що дозволило йому трішки піднятися у класі.

Таким чином, категорію 4+*, сформували наступні київські готелі: «Савой Готель», «Франція», «Гладинока», «Прага», «Паласт Готель» та «Франсуа».

Найбільш масовим, а разом з тим і найбільш суперечливим, став список чотиризіркових київських готелів, адже через брак чітких архітектурно-типологічних дефініцій та недостатню кількість і якість історичних відомостей спотворювався справжній стан речей саме у даному класі готелів. Це впливало не тільки на неупереджений класифікаційний аналіз готельного господарства, а й призводило до цитування, використання і трактування даних, які не відповідали дійсності у подальших наукових і публіцистичних дослідженнях.

Серед прикладів такого некоректного ланцюгового повтору хибних відомостей можна згадати ситуацію з готелем «Оріон», який знаходився на розі Бессарабської площі та вул. Великої Васильківської, 1 та був побудований у 1894 році архітек-

Іл. 9. Краєвид з тераси літнього ресторану «Готель Прага». Поштова листівка. Початок ХХ ст. (з колекції автора)

тором Крауссом А. К. (іл. 11).

Усе почалося з того, що декілька путівників включили його в розряд п'ятизіркових, хоча на основі проведеного дослідження та з урахуванням усіх набутих при цьому даних він ледве дотягував до міцного рівня чотиризіркового готелю. В той самий час, інші путівники навіть п'ять разів ставили його в розряд тризіркових та двічі загалом називаючи готель мебльованими кімнатами. Однак «точкове» та вибіркове трактування інформації, гарне розташування готелю і красива зовнішня архітектура перетворили вже на початку ХХІ ст. звичайний чотиризірковий київський готель у «найшикарніший

Іл. 10. «Паласт-Готель». Арх. А. Мінкус та Ф. Труп'янський. 1912 р. (Фото 1913 р. з фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного)

Іл. 11. Готель «Оріон». Арх. А.-Ф. К. Краусс. 1894 р. (Фото 1932 р. з фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного)

готель дореволюційного Києва) (Киянський).

Отже, викладене доводить, що довіряти єдиному джерелу інформації, не розуміючи загальної картини з декількома додатковими складовими, є доволі хибним шляхом, особливо при побудові реалістичної класифікаційної структури київського готельного господарства другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Постійне переміщення з одного списку до

іншого (іл. 12), розмаїття класифікаційних невідповідностей, обмаль проектної документації, архівних та візуальних матеріалів дуже сповільнювало та ускладнювало роботу над узагальненням даних.

Спираючись на невелику кількість історичних документів, що є в наявності (мемуари, друквані періодичні видання, архівні матеріали проектної та страхової документації), та вже наданого класифікаційного аналізу, усвідомлюючи його недосконалість з точки зору повного дотримання перевірених історичних відомостей, до другокласних київських готелів – 4*, можна віднести: «Універсал», «Ермітаж», «Англія», «Оріон», «Національний», «Ліонвер», «Берлін», «Росія» та «Пале Рояль», а також ще сім готелів до класу 4*-: «Лувр», «Північний», «Стародавня Русь», «Ліон», «Версаль», «Женева» та «Марсель».

Маємо детальніше зупинитися на одній, доволі цікавій групі готелів, котра, користуючись особливостями своєї функціональної організації, отримала місце в класифікаційному списку київських готелів підвищеного комфорту. Йдеться про так звані ресторани готелі.

Як з'ясувалося, наявність при готелі ресторану гідного рівня обслуговування автоматично, на порядок підвищувало його статус, навіть якщо структура громадської та житлової частин таких готелів не відповідала тим обов'язковим умовам, які повинні були мати готелі підвищеного комфорту. Наприклад, в готелях «Північний», «Стародавня Русь» та «Росія» найвищому рівню комфорту не відповідав житловий фонд, який переважним чином складався з однокімнатних, малогабаритних номерів, котрі за своєю кількістю та планувальною структурою радше відповідали стандартам тризіркових готелів та мебльованих кімнат. За типологічними показниками громадської та житлової частин вони аж ніяк не вкладалися в обов'язкові вимоги до тих груп, в яких вони перебували, але наявність першокласних ресторанів мінімум на один щабель підвищувала їхній загальний статус.

Ще одним суттєвим недоліком була загальна поверховість цих готелів (усі вони були двоповерховими), адже, починаючи з другої половини ХІХ ст., збільшення розмірів та поверховості готелів почали співвідносити з класом закладу – чим більше та вище, тим краще. Двоповерхові ж споруди готельного типу, в яких номерний фонд займав лише один поверх, вже історично та підсвідомо були пов'язані

№	Готель	Рік побудови	Кількість згадувань за рівнем комфорту				Середній коефіцієнт рівня комфорту	*
			5*	4*	3*	М/К		
1	«Європейський»	1858	25	-	-	-	5.00	5
2	«Гранд-Готель»	1872	21	-	-	-	5.00	5
3	«Континенталь»	1897	14	-	-	-	5.00	5
4	«Франція»	1873	11	5	-	-	4.68	4+
5	«Савой Готель»	1874	10	7	-	-	4.59	4+
6	«Гладинока»	1888	6	6	-	-	4.5	4+
7	«Прага»	1913	2	4	-	-	4.3	4+
8	«Франсуа»	1873	4	10	-	1	4.2	4+
9	«Паласт-Готель»	1912	1	6	-	-	4.14	4+
10	«Національний»	1876	2	14	-	-	4.12	4
11	«Англія»	1880	2	7	-	2	4.0	4
12	«Ермітаж»	1903	-	8	-	-	4.0	4
13	«Універсал»	1905	-	5	-	-	4.0	4
14	«Ліонвер»	1873	3	5	5	-	3.85	4
15	«Росія»	1853	1	10	5	-	3.75	4
16	«Оріон»	1894	2	5	3	-	3.75	4
17	«Берлін»	1904	-	7	3	-	3.70	4
18	«Пале Рояль»	1899	-	6	3	-	3.67	4
19	«Лувр»	1881	-	4	-	2	3.65	4-
20	«Марсель»	1897	-	7	4	-	3.63	4-
21	«Ліон»	1875	-	7	2	2	3.63	4-
22	«Стародавня Русь»	1870	-	5	3	-	3.62	4-
23	«Північний»	1871	-	7	3	2	3.58	4-
24	«Версаль»	1893	-	4	2	1	3.57	4-
25	«Женева»	1880	-	4	3	-	3.57	4-
26	«Дрезден»	1896	-	5	3	2	3.5	3+
27	«Сан Ремо»	1901	-	3	3	-	3.5	3+
28	«Петербурзький»	-	-	3	2	3	3.37	3+
29	«Італія»	1874	-	5	5	4	3.35	3+
30	«Імперіал»	1881	-	2	4	1	3.28	3+

Іл. 12. Зведена таблиця визначення київських готелів підвищеного комфорту за класифікаційними списками з інформаційних періоджерел (1857–1916 рр.)

з попереднім етапом розвитку готельного господарства і порівнювалися із заїжджими дворами, обійстями, гостинними подвір'ями та невеликими готелями повітових містечок.

Такі готелі мали також суттєві проблеми із плануванням громадської частини, а саме, з наявною кількістю «бажаних» для готелів підвищеного комфорту приміщень, які мали розташовуватися у громадській зоні (хол, салон, вітальня, окремі кабінети, читальна зала тощо). Загальна площа громадської зони в цих готелях була настільки обмеженою, що складалася з невеличкого вестибюльного простору, який і виконував об'єднавчу роль усіх вищезгаданих приміщень.

Однак, як з'ясувалося, у Києві лише наявність в таких невеликих готелях гарного ресторану була здатна дивним чином впливати на формування класифікаційних списків, причому в різних джерелах інформації – від газет до поважних путівників та довідкових книг. Готель «Стародавня Русь» мав два поверхи та місткість усього 12 номерів, однак ресторан, в якому одних лише українських борщів готувалося 11 видів (Кальницький 5) (іл. 13), дозволяв йому триматися на нижчому рівні, правда, чотиризірковості.

За рахунок ресторанів з гарною кухнею отримали невелике підвищення в класі наступні київські готелі: «Північний», «Стародавня Русь» та «Росія», що дозволило їм потрапити до категорії 4*–, а готель «Люнівер» навіть зміг опинитися серед 4*.

Висновки. Готельне господарство Києва наприкінці XIX – на початку XX ст. здебільшого базувалося на старому матеріальному фонді і мало доволі обмежену кількість готелів, які за якістю надаваних послуг реально відповідали заявленим даним. Нових готелів з необхідною інфраструктурною та технічною базою будувалося вкрай мало, що не дозволяло характеризувати готельне господарство міста в цілому як приклад втілення новітніх, сучасних технологій у сучасному громадському будівництві.

Завдяки здійсненому класифікаційному аналізу автором дослідження було чітко окреслено об'єкт дослідження – готелі підвищеного комфорту – як окремий клас підприємств готельного господарства міста. Представлені класифікаційні диференціації допомогли віднайти додаткові ознаки, які дозволили якісніше виокремити цей клас готелів з-поміж інших закладів готельного господарства міста. Це сприяло систематизації за чотирма категоріями комфорту, які

Іл. 13. Готель «Стародавня Русь». Арх. А. Сопочинський. 1870 р. (Фото 1932 р. з фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного)

для зручності сприйняття було означено за сучасною міжнародною системою. З урахуванням неоднозначності та невизначеності історичних критеріїв для оцінки рівнів комфорту і задля більш структурованого й детального аналізу київських готелів підвищеного комфорту середини XIX – початку XX ст. було введено додаткові проміжні позиції (4+* та 4–*).

Також було визначено готелі, які свої недоліки в обслуговуванні та загальному рівні комфорту компенсували іншими функціонально-планувальними структурними елементами, завдяки чому вони, на відміну від інших «однокласників», змогли потрапити до списків київських готелів підвищеного комфорту.

На підставі узагальнення отриманих у процесі дослідження матеріалів та відомостей і за допомогою створених на основі розширеного списку головних критеріїв вибору, стала зведена класифікаційна таблиця київських готелів підвищеного комфорту за період з 1878 по 1917 рр. виглядає наступним чином:

5* (першокласні) – «Гранд Готель», «Європейська», «Континенталь»;

4*+ – «Савой Готель», «Франція», «Гладиюнка», «Прага», «Франсуа», «Паласт Готель»;

4* (другокласні) – «Універсал», «Ермітаж», «Англія», «Оріон», «Росія», «Національний», «Люнівер», «Берлін», «Пале Рояль»;

4*– – «Ліон», «Стародавня Русь», «Женева», «Лувр», «Марсель», «Версаль», «Північний».

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути

використані у подальших наукових пошуках з даної тематики в ширших територіальних та хронологічних межах. Фактичний матеріал, викладений у дослідженні, може бути задіяний в туристично-просвітницькій галузі, при розробці фахових архітектурних видань та літератури з історії Києва. Отримані результати можуть застосовуватися у навчальному процесі при підготовці фахівців ар-

хітектурних та інших спеціальностей у вищих навчальних закладах країни.

Запропонований матеріал буде цікавий своїм аналітичним та пізнавальним змістом для дослідників і шанувальників історії Києва та України, а також слугуватиме інформаційною базою для ґрунтовнішого і всебічного дослідження історії міста означеного часового проміжку.

Цитовані праці

- Кальницький, Михайло. «Старий готель». *Контракти* 9 (2006): 4–5. Друк.
- «Киев. 26 января 1870 года». *Паровоз* 9 (1870): 2–3. Печать.
- Киянський, Дмитро. «Бермудський квадрат» на Хрещатику: драматична ситуація у п'яти частинах з прологом, але без епілогу». *Дзеркало тижня* 19–26 Січ. 2001: 7. *Дзеркало тижня*. Веб. 29 Жовт. 2018. <<https://dt.ua/gazeta/issue/321>>.
- «Класифікація готелів. Міждержавний стандарт туристично-екскурсійного обслуговування». *А.С.С.* 6 (2000): 26–29. Друк.
- Лисенка, Юлія. «Дослідження системи класифікації готелів». *Містобудування та територіальне планування* 23 (2006): 129–37. Друк.
- Мержівська, Наталія. *Архітектурно-планувальна реорганізація готелів 4–5 зірок в історичних будівлях центру міста (на прикладі міста Одеса)*. Дис. Київ. Нац. ун-т. буд-ва і архітектури. 2013. Київ: Київ. Нац. ун-т. буд-ва і архітектури. Друк.
- Николаев, Ипполит. *Сборник строительных правил и постановлений для города Киева*. Киев: Тип. Гроссмана, 1913. Печать.
- «О гостиницах на 1841 год». *Державний архів міста Києва*. Ф. 17. Оп. 2. Спр. 119. [Київ], [1841]:10. Печать.
- «О гостиницах на 1859 год». *Державний архів міста Києва*. Ф. 17. Оп. 4. Спр. 397. [Київ], [1859]: 11. Печать.
- «Об открытии меблированных комнат в доме по ул. Александровской №59». *Державний архів Київської області*. Ф. 1. Оп. 327. Спр. 78. [Київ], [1911]: 8. Печать.
- «Обязательные правила и постановления по содержанию гостиниц и меблированных комнат». *Киевское слово* 3956 (1897): 2–3. Печать.
- «Обязательные санитарные постановления для гостиниц и меблированных комнат». *Державний архів Київської області*. Ф. 1. Оп. 327. Спр. 253. [Київ], [1875]: 15. Печать.
- Ольхова, Анна. *Гостиницы (архитектору-проектировщику)*. Москва: Стройиздат, 1983. Печать.
- Раскладка налогового сбора на 1893 год*. Киев, 1893. Печать.
- Раскладка с точным указанием соответствующих в г. Киеве трактирных заведений*. Киев: Губ. тип., 1866. Печать.
- Рогожникова, Елена. *Архитектура гостиниц малой вместимости в условиях реконструкции исторических городов Украины*. Дис. КиевЗНИИЭП. 1992. Киев: Київ. Нац. ун-т. буд-ва і архітектури. Печать.
- Рогожнікова, Олена. «Базова сучасна класифікація готельних комплексів». *Сучасні проблеми архітектури та містобудування* 38 (2015): 471–7. Друк.
- Свод обязательных для жителей г. Киева постановлений по городскому общественному управлению*. Киев: Тип. Чоколова, 1900. Печать.
- Свод обязательных для жителей г. Киева постановлений по городскому общественному управлению*. Киев: Тип. Круглянского, 1914. Печать.
- Справочник-путеводитель по г. Киеву и его окрестностям на 1913 год*. Киев, 1913. Печать.
- Ширяев, Тарас. «Тенденції формування системи класифікації київських готелів ХІХ – початку ХХ ст. за рівнем комфорту». *Українська академія мистецтва: Дослідн. та наук.-метод. пр.* 26 (2017): 160–172. Друк.

Ящевский, Чеслав. *Практический иллюстрированный путеводитель по г. Киеву*. Киев: Изд-во. Чоколова, 1913. Печать.

References

- Kal'nyts'kyu, Mykhaylo. «Staryy hotel'». *Kontrakty* 9 (2006): 4–5. Druk.
- «Kiev. 26 yanvarya 1870 goda». *Parovoz* 9 (1870): 2–3. Pechat.
- «Klasyfikatsiya hoteliv. Mizhderzhavnyy standart turystychno-ekskursiynoho obsluhovuvannya». *A.S.S.* 6 (2000): 26–29. Druk.
- Kyyans'kyu, Dmytro. «Bermuds'ky kvadrat» na Khreshchatyku: dramatychna sytuatsiya u p'yaty chastynakh z prolohom, ale bez epilohu». *Dzerkalo tyzhnya* 19–26 Sich. 2001: 7. *Dzerkalo tyzhnya*. Veb. 29 Zhovt. 2018. <<https://dt.ua/gazeta/issue/321>>.
- Lysen'ka, Yuliya. «Doslidzhennya systemy klasyfikatsiyi hoteliv». *Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya* 23 (2006): 129–137. Druk.
- Merzhiyevs'ka, Nataliya. *Arkhitekturno-planuval'na reorhanizatsiya hoteliv 4–5 zirok v istorychnykh budivlyakh tsentru mista (na prykladi mista Odesa)*. Dys. Kyiv. Nats. un-t. bud-va i arxitektury. 2013. Kyiv: Kyiv. Nats. un-t. bud-va i arxitektury. Druk.
- Nikolaev, Ippolit. *Sbornik stroitelnykh pravil i postanovleniy dlya goroda Kieva*. Kiev: Tip. Grossmana, 1913. Pechat.
- «O gostinitsah na 1841 god». *Derzhavnyy arkhiv mista Kyyeva*. F. 17. Op. 2. Spr. 119. [Kiev], [1841]: 10. Pechat.
- «O gostinitsah na 1859 god». *Derzhavnyy arkhiv mista Kyyeva*. F. 17. Op. 4. Spr. 397. [Kiev], [1859]: 10. Pechat.
- «Ob otkrytii meblirovannykh komnat v dome po ul. Aleksandrovs'koy #59». *Derzhavnyy arkhiv kyyivs'koyi oblasti*. F. 1. Op. 327. Spr. 78. [Kiev], [1911]: 8. Pechat.
- «Obyazatelnyye pravila i postanovleniya po sodержaniyu gostinits i meblirovannykh komnat». *Kievskoe slovo* 3956 (1897): 2–3. Pechat.
- «Obyazatelnyye sanitarnyye postanovleniya dlya gostinits i meblirovannykh komnat». *Derzhavnyy arkhiv kyyivs'koyi oblasti*. F. 1. Op. 327. Spr. 78. [Kiev], [1911]: 8. Pechat.
- Olhova, Anna. *Gostinitsy (arhitekturu-proektirovshiku)*. Moskva: Stroyizdat, 1983. Pechat.
- Raskladka nalogovogo sbora na 1893 god*. Kiev, 1893. Pechat.
- Raskladka s tochnym ukazaniem sootvetstvuyushchih v g. Kieve traktirnykh zavedeniy*. Kiev: Gub. tip., 1866. Pechat.
- Rogozhnikova, Elena. *Arhitektura gostinits maloy vmestimosti v usloviyakh rekonstruktsii istoricheskikh gorodov Ukrainyi*. Dis. KievZNIIEP. 1992. Kiev: Kyiv. Nacz. un-t. bud-va i arxitektury. Pechat.
- Rohozhnikova, Olena. «Bazova suchasna klasyfikatsiya hotel'nykh kompleksiv». *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya* 38 (2015): 471–477. Druk.
- Shyryayev, Taras. «Tendentsiyi formuvannya systemy klasyfikatsiyi kyyivs'kykh hoteliv XIX – pochatku XX st. za rivnem komfortu». *Ukrayins'ka akademiya mystetstva: Doslidn. ta nauk.-metod. pr.* 26 (2017): 160–172. Druk.
- Spravochnik-putevoditel po g. Kievu i ego okrestnostyam na 1913 god*. Kiev, 1913. Pechat.
- Svod obyazatelnykh dlya zhiteley g. Kieva postanovleniy po gorodskomu obschestvennomu upravleniyu*. Kiev: Tip. Chokolova, 1900. Pechat.
- Svod obyazatelnykh dlya zhiteley g. Kieva postanovleniy po gorodskomu obschestvennomu upravleniyu*. Kiev: Tip. Kruglyanskogo, 1914. Pechat.
- Yashevskiy, Cheslav. *Prakticheskiy illyustrirovannyiy putevoditel po g. Kievu*. Kiev: Izd-vo. Chokolova, 1913. Pechat.

Подано до редакції 11.10.2018

Рецензенти:

Плaменицька О.А. – кандидат архітектури, доцент;

Чернявський В. Г. – доктор архітектури, доцент.